

OOSTEREND, DE MARTINIKERK

Bouwgeschiedenis en exterieur.

Op een van oudsher gewijd stuk grond in het kweldergebied aan de Middellzee werd de kerk waarschijnlijk eind 12de, begin 13de eeuw gebouwd. Dit kunnen we concluderen omdat de sacristie en de koorafsluiting zijn gebouwd van kloostermoppen, die plaatselijk gebakken waren (dus goedkoper), terwijl de noord- en zuidmuur werden opgetrokken uit het later uit Duitsland geïmporteerde tufsteen (hiervóór werden de gele klinkerstenen gemetseld). Aan de zuidzijde wordt de kerk geschraagd door grote steunberen. De vroeggotische sacristie aan de noordzijde heeft vier verdiepingen en bezit een topgevel met spitsboognissen.

De toren was wellicht ook als verdedigingstoren gebouwd. Een 6 meter hoge houten spits vervangt de vroegere stenen spits, die bij een blikseminslag in 1672 verloren ging, De toren bevat een uurwerk uit ca.1850. De drie wijzerplaten boven de urencirkels tonen de wapens van bekende Oosterendse geslachten. De toren bezit een grote klok uit 1468, wegend 1658 kg., gegoten door Steven Buytendyc, en een kleine klok uit 1645, die 1360 kg. weegt en werd gegoten door Jacob Noteboom.

Interieur.

Het schip van de kerk werd in 1862 geheel vernieuwd, kreeg toen ook stucwerk. In het schip van de kerk vinden we twee grafzerken van een pastoor en enkele zerken die toebehoorden aan boerenfamilies van Oosterend. Ook in het koor bevinden zich enkele grafzerken, w.o. een opvallend grote steen van het echtpaar Eelcke van Heeringha en Tett van Roorda, dat eens op de Bongastate woonde bij Oosterend. Van deze familie is ook de grafkelder onder de kerk. Voor een vitrine (met enkele munten, gevonden tijdens de restauratie) staat een sarcofaag uit de 14de eeuw (het skelet hieruit bevindt zich in het Fries Museum te Leeuwarden).

Meubilair: in het midden van het schip staat de rijkversierde overhuifde 17de eeuwse herenbank van de familie Bonga . De kleine herenbank zal met de psalmborden met geschilderde engelen dateren rond 1800. De preekstoel is waarschijnlijk gemaakt in het begin van de 19de eeuw en is afkomstig uit het afgebroken kerkje van Hennaard. De panelen van de kuip tonen de allegorische figuren: Geloof, Hoop, Liefde, Vrede en Gerechtigheid. De duif tegen het klankbord symboliseert de Heilige Geest. Lambrisering en mannen-en vrouwenbanken dateren uit de 18de eeuw.

Het schip wordt naar het koor afgesloten door een uniek bouwwerk (het enige in Friesland): het doksaal, een eikenhouten (zangers)tribune, rijk gesneden door Hein Hagart in 1554 in de sfeer van de Vlaamse Renaissance. Het bestaat uit twee verdiepingen van elk drie traveeën. De onderste zijn gedekt door houten stergewelven, de bovenste- door netgewelven met gesneden sierrribben. Het snijwerk van Hagart toont vooral bijbelse verhalen, scènes uit het Oude- en Nieuwe Testament. De zware kroonlijst, gedragen door kariatiden (kerkzijde) en door vier atlanten (koorzijde), heeft evenals de balustrade aan koor- en kerkzijde uitgebreide teksten. In de rondbogen tonen ruim 300 paneeltjes koppen met verschillende gelaatsuitdrukkingen uit de Griekse, Romeinse of Germaanse mythologie.

Het orgel werd in 1869 door de firma Hardorff uit Leeuwarden gebouwd. De dispositie is:

Manuaal I:		Manuaal II		Pedaal	
Viola	16vt. (vanaf f klein)	Roerfluit	8 vt.	Subbas	16 vt
Bourdon	16vt.	Viola di Gamba	8 vt.	Octaafbas	8 vt
Prestant	8 vt	<i>(t/m Dis gecombineerd met</i>		Octaaf	4 vt
Holpijp	8 vt	<i>Salicionaal</i>	8 vt.)	Bazuin	16 vt.
Octaaf	4 vt	Salicionaal	8 vt	Trombone	8 vt.
Roerfluit	4 vt	Aeoline	8 vt disc.		
Quintprestant	3 vt	Fluit d'Amour	4 vt.		
Octaaf	2 vt	Salicet	4 vt.	Pedaalkoppel en	
Mixtuur	3-4 sterk	Gemshoorn	2 vt.	manuaalkoppel	
Cornet	4 sterk disc	Clarinet	8 vt.		
Trompet	8 vt (gehalveerd) Tremulant				

E.W.G.v. Muijen-v. Maanen
2000.

Literatuur:

- De Martinikerk van den dorpe Aestereindt, (2ⁿ druk, herzien door F.K. Reitsma, uitg. Kerkvoogdij, Oosterend, 1991),
- S. ten Hoeve: Friese Preekstoelen (uitg. De Tille, 1980, Leeuwarden),
- Dr. Regn. Steensma: Langs de oude Friese kerken, uitg. Bosch & Keuning, Baarn, z.j.,
- S. ten Hoeve,e,a.: Kerken in Friesland, uitg. Bosch & Keuning, Baarn, 1985.

